

ABORDĂRI METODOLOGICE ALE RELAȚIEI MENTALITATE POLITICĂ-COMPORTAMENT POLITIC ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR DEMOCRATICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: [32.001 + 316.334.3](478)

Olesea GARBUZ

*Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE POLITICAL MENTALITY-POLITICAL BEHAVIOR RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article aims to analyze the main methodological approaches to the political mentality-political behavior relationship in the context of democratic transformations in the Republic of Moldova. The analysis takes into account the multiaspective and multidisciplinary nature of the researched subject and highlights research methods that have a higher frequency of use in the practice of research. The application of a complex methodological framework is required to identify the ways to synthesize the variables of political mentality and political behavior to ensure true democratic transformations.

Keywords: *political mentality, political behaviour, democratic transformations, methodological framework, Republic of Moldova.*

De la obținerea independenței, Republica Moldova urmează un proces continuu, dar și contradictoriu de reformare, acompaniat de contrareforme, de multiple accelerări și reculări ale reformelor, iar evoluția societății moldovenești este caracterizată prin împletirea paradoxală a elementelor de reformare, stagnare și devolutive. Toate sferile vieții sociale sunt afectate de transformări radicale de natură democratică, care depind direct de mentalitatea și comportamentul din societate, dar care influențează, la rândul lor, caracterul, ritmul și intensitatea manifestării transformărilor democratice.

Procesul transformărilor democratice în Republica Moldova, care nu se înscrie în tiparele existente și criteriile bine definite ale societății în schimbare spre democrație, este condiționat nu doar de procesele economice și de confruntarea intereselor sociale și a celor politice. Atare proces este determinat și de caracterul și evoluția relației mentalitate politică - comportament politic atât la nivelul populației, cât și la nivelul clasei politice.

Studiul mentalității politice și al comportamentului politic sunt subiecte de interes major demonstrat prin existența unor multiple cercetări publicate. Corelația dintre aceste două fenomene este la fel de importantă, dar mai puțin cercetată, din cauza complexității acestei relații, existenței paradoxurilor și imposibilității încadrării acestei relații în anumite tipare. În plus, studiul corelației mentalitate politică-comportament politic în contextul unor transformări politice este mai puțin prezent în literatura de specialitate și abordat doar tangențial în contextul altor cercetări complexe. Luând în considerare caracterul multiaspectual și multidisciplinar al subiectului cercetat, ne propunem să analizăm, pe cât e posibil în limitele publicației curente, abordările metodologice existente ale acestor concepte, în special acele metode de cercetare care au o frecvență mai mare de utilizare în practica elaborării cercetărilor.

Dat fiind că conceptele de mentalitate politică și comportament politic au un caracter multidisciplinar, abordările lor metodologice la fel provin din diferite domenii, având tangențe în special cu filosofia politică și psihologia politică. Datorită naturii lor complexe, granițele acestor concepte și posibilitățile metodologice de utilizare a lor în practica cercetării nu au fost încă pe deplin elucidate. Cercetarea relației mentalitate politică – comportament politic și specificul acesteia în cadrul transformărilor democratice din Republica Moldova necesită aplicarea atât a metodelor teoretice, cât și empirice, având la bază principiul științific, principiul cercetării interdisciplinare, principiul istorismului, principiul determinismului, principiul indeterminismului și principiul abordării sistemice. Este de menționat că acest articol reprezintă un rezumat al principalelor constatări ca rezultat al aplicării cadrului metodologic pentru cercetarea relației mentalitate politică – comportament politic în cadrul studiilor doctorale.

După locul pe care îl ocupă în cadrul cercetării empirice, **metoda istoriografică și abordarea istorică** ies pe prim plan. Metoda istoriografică este utilă pentru punerea în lumină și analiza celor mai importante elaborări monografice, culegeri de materiale și articole științifice la tema subiectelor abordate, fiind aplicată în special pentru cunoașterea, explicarea și înțelegerea subiectului de cercetare. Aplicând metoda istoriografică, am ajuns la concluzia că în literatura de specialitate se regăsește un spectru larg de publicații care reflectă diverse subiecte și probleme ce țin de mentalitatea politică, comportamentul politic și specificul procesului de tranziție și democratizare. Cu toate acestea, mai puține publicații și cercetări efectuează o analiză a relației dintre aceste fenomene, majoritatea concentrându-se pe studiul separat al fiecărui fenomen în parte. Fenomenul mentalității politice este abordat în mare parte de cercetătorii contemporani ruși, cărora le reușește să explice când și în ce context a fost utilizat pentru prima dată termenul „mentalitate politică”, să prezinte aspecte teoretice referitor la fenomenul mentalității politice, dar și să analizeze trăsăturile mentalității politice în Federația Rusă la diferite etape de dezvoltare. Spre deosebire de fenomenul mentalității politice, care este studiat în mare parte de mediul academic rusesc, comportamentul politic este cercetat minuțios, profund și complex de către cercul științific american. Studiul cercetătorilor americani a constituit fundamentul pentru dezvoltarea cercetărilor și studiilor comportamentului politic în lume. La general vorbind,

acestea sunt concentrate pe relevarea comportamentului actorilor procesului electoral, datorită faptului că însuși conceptul „comportament politic” este definitivat pentru prima dată într-o abordare modernă de către Bureau of Applied Social Research din Columbia University după alegerile prezidențiale din SUA cu scopul de a investiga comportamentul alegătorilor într-un proces democratic.

Metoda comparativă este aplicată pentru nuanțarea trăsăturilor distincte ale naturii relației mentalitate politică – comportament politic la diferite etape ale dezvoltării statului Republica Moldova, la compararea abordărilor teoretice existente pentru fiecare concept în parte, dar și pentru trinomul în întregime. Pentru relevarea unor aspecte comparative și aducerea în prim-plan a evoluției în timp a aspectelor relevante cercetării, este foarte importantă aducerea în vizor și analiza rezultatelor cercetărilor sociologice. Un exemplu relevant este Barometrul Opiniei Publice [1], realizat la comanda Institutului de Politici Publice, care reprezintă un studiu periodic al opiniei publice pe diverse tematici începând cu anul 2000. La fel de importante sunt cercetările sociologice realizate de Asociația Demografilor și Sociologilor din Republica Moldova, Centrul de Cercetări Sociologice din Moldova și de organizațiile societății civile, precum IDIS Viitorul, Centrul pentru Jurnalism Independent, Asociația pentru Democrație Participativă, Transparency International ș.a. În aceeași ordine de idei este importantă urmărirea în dinamică a concluziilor rapoartelor de monitorizare publicate atât de organizațiile internaționale, cât și de organizațiile societății civile din Republica Moldova.

Aplicând **metoda istorică și metoda analizei** a fost posibil studiul originii și semnificației conceptelor de mentalitate politică și comportament politic. Conceptul „mentalitate politică” este un concept relativ nou introdus în câmpul științelor politice, iar explicațiile care se conțin în literatura de specialitate relevă conceptul „mentalitate” la general, abordat din perspectivă istorică, filosofică sau sociologică. Deși termenul respectiv a apărut în secolul al XVII-lea, sub forma adjectivului „mentalis” – „care aparține minții, rațiunii” [2], acesta este înrădăcinat în cercetarea științifică în calitate de concept independent în sec. XX datorită Școlii Analelor, fiind promovat de Jac LeGoff, Lucien Febvre, Georges Duby ș.a. Astfel, ei au plasat ființa umană în centrul cercetării ca o reflecție și purtător al tuturor trăsăturilor epocii lor. Tradiția sociologică a fost apărută și promovată de către Blok, iar Febvre a efectuat studiul psihologic mai aprofundat al sufletului poporului [3].

O mare contribuție la studiul conceptului de mentalitate a avut Emile Durkheim, care a evaluat starea mentală a societății ca o reprezentare colectivă a conștiinței ce nu poate fi redusă la suma conștiințelor individuale [3]. Astfel, până la sfârșitul anilor '20 ai secolului XX în științele umanistice a fost pusă temelia cercetărilor ulterioare asupra fenomenului „mentalitate”. Din anii 60-70 ai secolului XX până în prezent, în legătură cu dezvoltarea societății civile, conceptul de mentalitate obține un nou impuls de cercetare în diverse științe sociale și umane [2].

Conceptul „comportament politic” este definitivat pentru prima dată într-o abordare modernă de către Paul Lazarsfeld și colegii săi de la Bureau of Applied Social

Research, Columbia University din 1944, care au utilizat date culese în timpul alegerilor prezidențiale din 1940 pentru investigarea comportamentului alegătorilor într-un proces democratic [4]. Abordarea comportamentului politic în calitate de manifestare și experiență socială a populației a fost introdusă de Stein Rokkan. Domeniul comportamentului politic se dezvoltă cu pași rapizi începând cu 1942, atunci când se formează Comitetul pentru Comportament Politic sub conducerea lui Pendleton Herring, președinte al Social Science Research Council. Tot în aceeași perioadă este dezvoltată abordarea psihologică care are origini în cercetările conduse în cadrul Center for Survey Research, University of Michigan. Întrucât centrul celor trei direcții de studiu este individual, acesta a devenit punctul lor de convergență, iar reconcilierea a devenit inevitabilă.

Fiind un adevărat „barometru” al vieții politice dintr-o societate, comportamentul politic nu poate fi studiat la propriu fără a aplica **metoda behavioristă**, în particular pentru a analiza tipologia comportamentelor actorilor politici și al populației în dependență de natura mentalității politice, dar și de influența comportamentelor politice asupra mentalității politice. Studiul s-a bazat pe cercetarea comportamentului politic în calitate de transpunere în practică a valorilor politice, a conștiinței membrilor societății, a normelor ce structurează activitatea politică. La baza declanșării și orientării comportamentului uman stă o varietate de mobiluri, trebuințe și interese [5], dintre care interesul politic este cel care dă scop, sens, semnificație activității și comportamentului politic. V.Măgureanu apreciază comportamentul politic ca fiind obiectivarea în acțiune a convingerilor și atitudinilor politice, corelată cu interesele, ca motivație, și cu scopurile, ca modele mentale, ale individului sau grupului, un răspuns voluntar al individului la situații, evenimente, fenomene politice, în general la solicitările mediului social [6].

Aplicarea **metodelor analizei și sintezei, dar și a metodei structural-funcționaliste**, a permis identificarea și exemplificarea tendințelor și paradoxurilor transformărilor democratice în Republica Moldova, abordarea conexiunii și interdependenței conceptelor de mentalitate politică, comportament politic și transformări democratice și raportarea acestora la realitățile Republicii Moldova. Totodată, realizarea unei serii de interviuri a permis încadrarea în câmpul cercetării a opiniei experților privind specificul mentalității și comportamentului politic în Republica Moldova, influenței trecutului sovietic asupra lor, dar și măsura în care mentalitatea politică și comportamentul politic influențează realizarea democrației și transformărilor democratice în Republica Moldova. În acest context, au fost identificate surse teoretico-științifice care analizează necesitatea includerii conceptului de mentalitate politică în calitate de condiție pentru dezvoltarea democrației. Mentalitatea politică este definită ca totalitate de dispoziții politice și cultural-sociale, care acționează la nivel conștient și inconștient și pun în acțiune mecanismele de comportament politic al populației ca răspuns la schimbarea situației social-politice și, respectiv, a condițiilor de trai ale societății [7].

Metodele de cercetare menționate în acest articol sunt unele dintre cele mai relevante pentru acest studiu, dar cadrul metodologic aplicat nu se limitează doar la

acestea. Cercetarea relației dintre mentalitatea politică și comportamentul politic și raportarea acesteia la contextul creat de transformările și procesele democratice din Republica Moldova necesită aplicarea unui cadru metodologic complex, îmbinând atât metode calitative, cât și metode cantitative de cercetare. Savantul Victor Saca, în comun cu discipolul său Valeriu Tataru, subliniază complexitatea acestor fenomene, corelațiile dintre ele în condițiile de dezvoltare a unui stat în tranziție, dar și faptul că calitatea democrației depinde direct de faptul cât de pronunțate sunt paradoxurile mentalității politice și influența acestora asupra comportamentului politic, atât individual, cât și colectiv [8]. De asemenea, doar aplicarea unui cadru metodologic complex ar permite identificarea căilor optime de juxtapunere și funcționare a variabilelor interconexe [9] specifice acestui trinom pentru asigurarea unei sinteze armonioase atât de necesare pentru un proces de democratizare veritabilă.

Referințe:

1. Barometrul Opiniei Publice. *Institutul de Politici Publice*. Disponibil: <http://ipp.md/old/lib.php?l=ro&idc=156>. [Accesat: 31.05.2021]
2. ПОДВОЙСКАЯ, Н. *Политический менталитет как категория политической науки*. Disponibil: <https://elibrary.ru/item.asp?id=19034010> [Accesat: 31.05.2021]
3. ТИМОФЕЕВА, М. *Политический менталитет как категория политологической науки*. Disponibil: <https://elibrary.ru/item.asp?id=11612210> [Accesat: 31.05.2021]
4. CARMINES, E.G., HUCKFELDT, R. *Political Behavior: An Overview. A New Handbook of Political Science*. Oxford, 2008.
5. PIȚURCĂ, A. *Bazele științei politice: Suport de curs*. Craiova, 2000.
6. MĂGUREANU, V. *Studii de sociologie politică*. București: Albatros, 1997.
7. ТИМОФЕЕВА, М. Особенности влияния политического менталитета на развитие демократии в России. В: *Власть*, 2007, №11 Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/obennosti-vliyaniya-politicheskogo-mentaliteta-na-razvitie-demokratii-v-rossii> [Accesat: 31.05.2021]
8. SACA, V., TATARU, V. Impactul mentalității asupra calității democrației în societățile de tranziție ale Federației Ruse, Ucrainei și Republicii Moldova. In: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2016, nr.3 (172), p.65-80.
9. SACA, V. Fenomenul transformărilor democratice între mentalitate și comportament. În: *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, 2011, nr.1 (52), p.184-194.